

SAiP OW SEP
Sekcja Automatyki i Pomiarów
Oddziału Warszawskiego SEP

Jan Józef Graliński (1895-1942)

dr Zdzisław Jan Kapera, Uniwersytet Jagielloński
mgr inż. Krzysztof Leszczyński, SEP

Jan Józef Graliński (1895-1942)

**Mjr Jan Józef Graliński ps. „Janosik” vel
Ralewski oficer WP, kryptolog i analityk.
Praktyk i specjalista radiowywiadu.**

Zdjęcie z zasobów Macieja Sobieraja [1].

**Urodzony 18 II 1895 r. we Wrzeszczewicach, pow. Łask, , syn Franciszka i Marii z
d. Wicherkiewicz.**

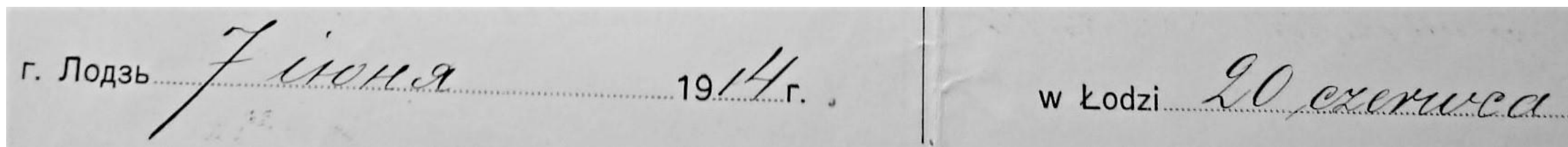
**Nie ma go w Polskiej Wikipedii i nie ma
jego zdjęcia w sieci. Uczestnik I w. św. i bo-
hater II w. św. Kierownik referatu BS-3 (łamał szyfry sowieckie),
kryptolog i analityk również polskich szyfrów.**

Talent kryptologiczny na miarę Mariana Rejewskiego!

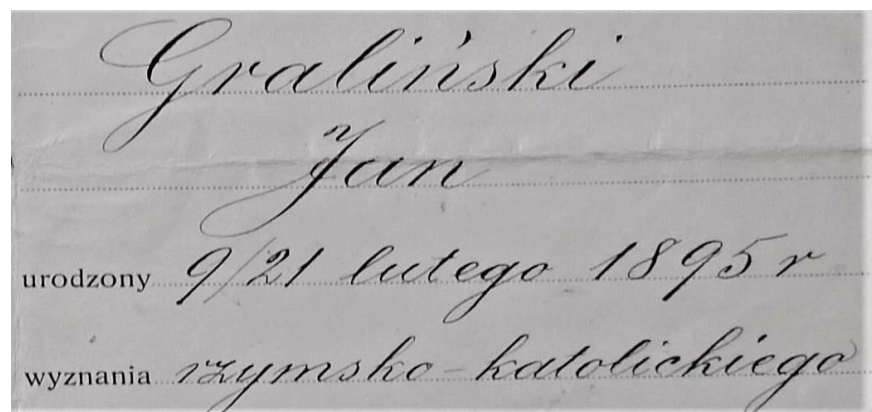

Wyjaśnienia wymaga data urodzenia J. Gralińskiego. W jed-
nych publikacjach dla 1895 r. podawana jest data 8 bądź 9 lutego
a w innych 18 lub 21 lutego[2].

Otóż pierwsze są według kalendarza gregoriańskiego, a drugie
juliańskiego – zależy, jak się oblicza różnicę. Na dowód po prawej
pokazany jest fragment dyplomu z gimnazjum z tymi dwoma da-
tami. Graliński podaje dzień urodzenia: 18 II 1895 r.

г. Лодзь *Февр* 1914 г. w Łodzi *20 czerwca*

Graliński Jan
urodzony *9/21 lutego 1895 r*
wyznania *rzymsko-katolickiego*

Powyżej i obok widzimy datę urodzenia i da-
tę uzyskania dyplomu.

Wszystkie kopie wycinków dokumentów
pochodzą z WBH/CAW.

J. Graliński, ukończył polskie prywatne gimnazjum klasyczne w Łodzi, uzyskując raczej przeciętne wyniki (śr. ok. 3,5) nie zapowiadające rozwoju jego talentu do analityki szyfrów. Oceny z języków rosyjskiego, niemieckiego i francuskiego były zaledwie dostateczne, ale z matematyki, logiki i psychologii oraz fizyki miał oceny dobre.

Służba wojskowa w armii rosyjskiej: 1 X 1915 r. wstąpił do 2. Kijowskiej Szkoły Wojskowej. Po jej ukończeniu 1 II 1916 r. otrzymał stopień chor. i w czasie szkoły, jak i dalszej służby wojskowej znakomicie poznał język rosyjski. Do 20 XII 1917 r. służył w Rosji w wojsku a ostatni rok do 1 XI 1918 r., na posadzie cywilnej.

Za służbę wojenną został odznaczony Orderem Stanisława III klasy z mieczami i kokardą.

Służba wojskowa w WP:

- 1 XI 1918 r., przyjęty do służby liniowej z uznaniem stopnia ppor.;
- 29 V 1920 r. – 15 III 1921 r., udział w działaniach wojennych na froncie wojny polsko-sowieckiej;
- 21 XII 1920 r., awans na stopień por., odznaczony Krzyżem Walecznych, 1 V 1925 r., awans na kpt., poniżej opinia;

Obowiązkowy i pilny. Pracowity. Leciwo doświadczony. Percepcji honoru i godności osobistej bardzo duże. Dyscyplinowany. Fizycznie zdrowy i wytrzymały. Inteligencja duża. Wyszko-
lony. Zachowuje się w służbie i poza służbą bardzo dobrze.
Nadaje się na dowódcę kompanii.
Ogólnie: Bardzo dobry oficer.

- 1926/27 r. był w dyspozycji Oddziału V Personalnego Sztabu Generalnego (rzeczywiście służył w Referacie Podśluchu Radiowego „Rosja”). Od 26 IV 1928 r., Ekspozytura Oddziału II Sztabu Generalnego, jako referent.
- od 27 IV 1928 r. służył w Oddziale II Sztabu Generalnego/Głównego, referent w BS-3, szyfry sowieckie.

Tadeusz Szumowski (oficer II Oddziału SG WP i dyplomata) informuje, że pracownicy biura szyfrów MSZ na początku lat 30. wyczuwali brak odporności szyfru na złamanie i parokrotnie występowały z propozycją opracowania i wdrożenia nowego szyfru przez Dwójkę.

Brali w tym udział, m.in., kpt. Jan Graliński, kpt. Władysław Potrykowski (kierownik BS-1, „szyfrów własnych”) i Jan Helcman (por. z Dwójki na niejawnym etacie w MSZ), ale ich inicja-

tywa natrafiała na niechęć różnych szefów, a przede wszystkim dyrektorów Departamentu Administracji MSZ.

Nikt z przełożonych szyframi nie interesował się, a krytykujący mieli tylko przykrości.

Dopiero na jesieni 1932 r. MSZ zdecydowało się na opracowanie nowego szyfru dyplomatycznego. Praca została zlecona ww. trójce specjalistów (Graliński, Potrykowski i Helcman). Na wiosnę 1933 r. projekt szyfru był gotowy i wszedł w życie pod nazwą szyfr 45.

Kpt. Jan Graliński w 1937 r. otrzymał nominację na kierownika referatu BS-3 [3].

Przed wojną w skład BS-3 wchodził również kpt. Jan Tuszyński [4]. Po wybuchu wojny J. Tuszyński przedostał się do Francji, tam przeniesiono go do Dywizji Grenadierów i 1 czerwca 1940 r. poległ w Lotaryngii.

Po zajęciu Polski przez Niemców i Sowietów we wrześniu 1939 r. J. Graliński wraz z członkami swojego zespołu najpierw transportem kolejowym a potem samochodem wydostał się z Polski [5]. Wraz z innymi pracownikami Biura Szyfrów zdołał dotrzeć do Paryża.

Stał się częścią polskiego zespołu, który nie został włączony w skład Sztabu Naczelnego Wodza w strukturach wojska odtwarzanego we Francji. Mimo tego Oddział II SNW finansował działania tego zespołu i zapewniał kontakt ze służbami brytyjskimi.

12 II 1940 r. dołączył do jednostki o nazwie kodowej P.C. Bruno z ppłk. Gwidonem Langerem na czele, która mieściła się w czasie „dziwnej wojny” w Château de Vignolles. Fragment raportu ppłk. Langerera wskazuje osoby, które dołączyły do jego zespołu poza J.

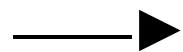
Gralińskim [6]: (Marian Rejewski, Henryk Zygalski, Jerzy Różycki i mjr Max Ciężki)

Szyframi sowieckimi zajmowali się również ppor. dr Stanisław Szachno i uc. Piotr Smoleński.

Po kampanii Francuskiej w maju-czerwcu 1940 r. północna część Francji została opanowana przez wojska niemieckie.

J. Graliński był jednym z członków polskiego zespołu kryptologicznego, pracującego w „Wolnej Strefie” w ośrodku P.C. Cadix i stacji „300” w południowej Francji tzw. rządu Vichy [7].

Zespół zajmujący się sprawami rosyjskimi w Cadix jest przedstawiony obok (Uc. – urzędnik cywilny)

<u>U.R.S.S.</u>	
<u>Chef de S/Section</u>	- Capt. COUEY
<u>Adjoint</u>	- Capt. CHASLES
<u>Decryptement:</u>	- Capt. GRALINSKI
	- Ppor. SZACHNO
	- Uc. SMOLENSKI

Stanisław Szachno – historyk, orientalista, turkolog, archiwista, kryptolog, kapitan Wojska Polskiego. Urodzony w zaścianku Rubież (1 maja 1900), gmina Pohost, parafia Ihumień na ziemi mińskiej, jako syn Wincentego i Idalii Piotrowicz.

◀— Zdjęcie S. Szachno ze zbiorów Macieja Sobieraja

Od 1911 uczył się w gimnazjach rosyjskich w Sumach, Grajworowie (gubernia kurska), i w Bobrujsku, gdzie uzyskał maturę rosyjską (1 II 1918).

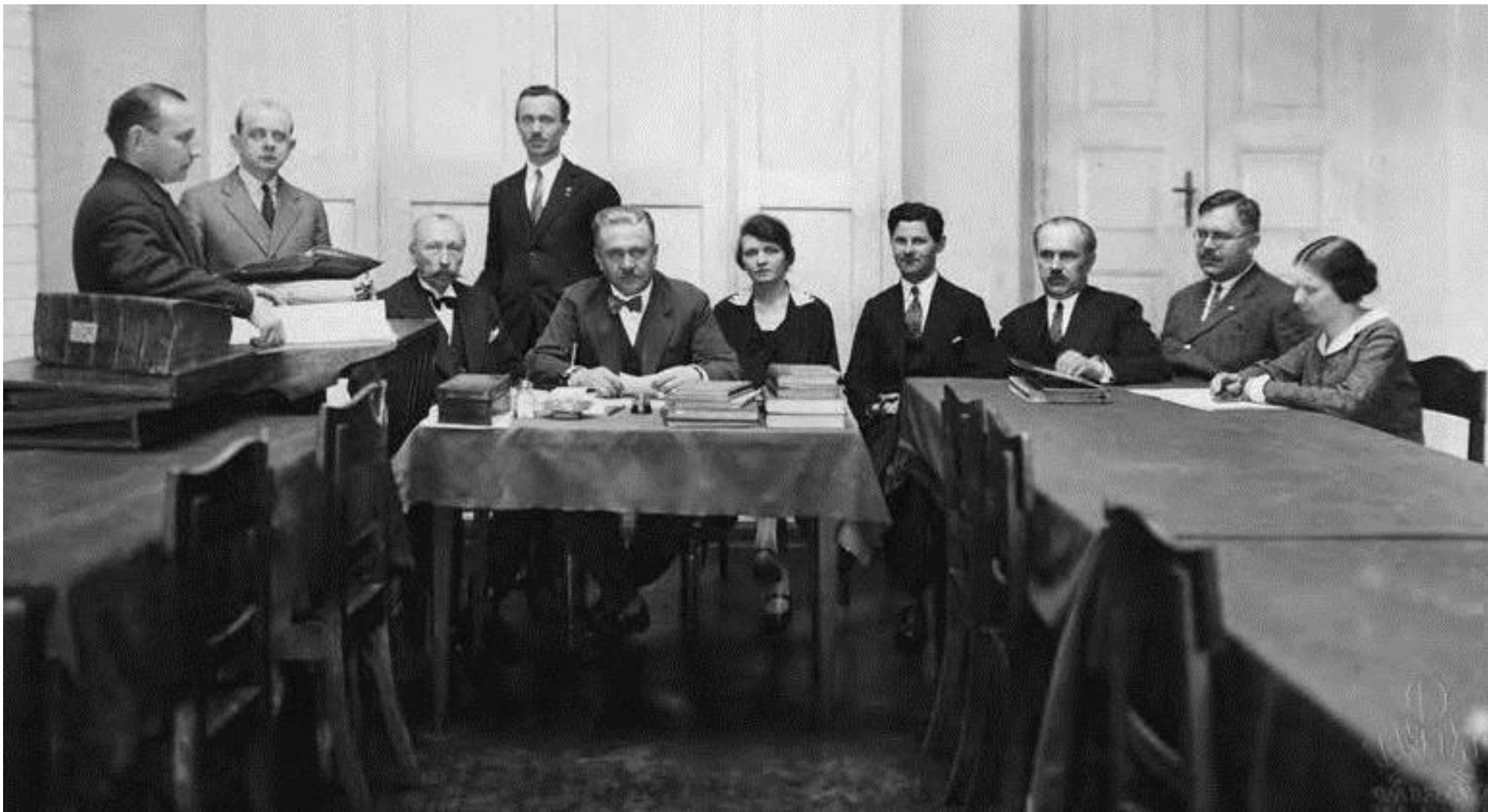
Od razu zgłosił się do I Korpusu Polskiego i trafił do VIII klasy polskiej szkoły filologicznej im. Waleriana Łukasińskiego w Bobrujsku, gdzie zdał maturę polską.

Należał do POW (Polskiej Organizacji Wojskowej).

Walczył z sowietami w szeregach I Dywizji Litewsko-Białoruskiej podczas wojny z Sowietami (1920).

Jesienią 1920 r. został przydzielony do sekcji szyfrów Oddziału II Sztabu Głównego WP. Jednocześnie studiował sinologię i asyrologię na UW. Studia ukończył na Uniwersytecie Lwowskim (1928), na podstawie pracy magisterskiej z arabistyki.

Od 1929 r. badał szyfry i teksty zaszyfrowane stosowane w tureckich, tatarskich, perskich i ormiańskich dokumentach z XVI-XVIII w. W 1934 r. obronił pracę doktorską na UW. We wrześniu 1939 został ewakuowany wraz z II Oddziałem do Francji przez Rumunię. Od 1939 służył w Wojsku Polskim we Francji, m.in. w polsko-francuskiej jednostce PC Bruno. Po upadku Francji, do roku 1943 służył w konspiracyjnym ośrodku kryptograficznym, tzw. Ekspozyturze "300".

Pracownicy AGAD (Arch. Główne Akt Dawnych, 7.V.1931),
mgr Stanisław Szachno stoi trzeci z lewej

W roku 1943 przedostał się do Wielkiej Brytanii. Służył w Kompanii Radiowywiadowczej PSZ (Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie) w Boxmoor, gdzie kierował komórką dekryptażu, działającą pod nazwą "pluton eksploatacyjny". W 1946 r. kierował sekcją kryptograficzną w PSZ. Służbę zakończył w stopniu kapitana.

Po demobilizacji pozostał w W. Brytanii i nie powrócił do pracy naukowej, pracował fizycznie, potem jako urzędnik. Zm. w Croydon, dz. Londynu (26 III 1973).

Do czasu opuszczenia Francji, sekcja rosyjska, w której znalazł się kpt. Graliński odszyfrowała znaczną liczbę depesz rosyjskich. Niestety nie są wyliczone oddzielnie w sprawozdaniu ppłk G. Langer'a po kampanii francuskiej. Znalazły się one w grupie „innych depesz” (poza Enigmą i nielegalnymi radiostacjami pracującymi dla Niemców).

Należy przypuszczać, że podana liczba 1918 obejmuje, tylko lub przede wszystkim, depesze rosyjskie i stanowiły one jedną czwartą wszystkich przechwyconych i odcyfrowanych depesz w okresie istnienia P.C. Bruno (X 1939 – VI 1940). Zdaje się to potwierdzać fakt, że kiedy z kolei G. Langer składał raport za cały rok 1940, to wykazał 1722 odczytane depesze w języku rosyjskim. Na ich podstawie opracowano m.in. „wyciąg identyfikacyjny wojskowych sowieckich” dla Oddziału II w Londynie. Z kolei w sprawozdaniu z P.C. Cadix za 1941 r. widać znaczny wzrost liczby odczytanych depesz radiowych do 2435. Były one niezwykle użyteczne. Potwierdził to po latach gen. Henrie Navarre oceniając bardzo wysoko informacje dostarczane przez mjr. G. Bertranda na temat frontu wschodniego [8].

Od IV 1941 r. do I 1942 r. kpt. pracował w komórce wywiadowczej nr 1 (PO-1) w Algierze.

Jan Graliński (pierwszy z lewej), Jerzy Różycki i Piotr Smoleński w ośrodku Cadix, wszyscy trzech zginęli w katastrofie morskiej. Zdjęcie ze zbiorów Rady Miasta Bydgoszcz.

Jan J. Graliński zmarł tragicznie 9 stycznia 1942 r. na morzu Śródziemnym w pobliżu Balearów. Wraz z kolegami wracał służbowo z Algieru do centrum kryptologicznego Cadix we Francji.

Dnia 9/10 stycznia 1942 r. ich statek pasażerski, Lamoricière, zatonął w niejasnych okolicznościach. Wśród 222 ofiar katastrofy — pasażerów jacy zatonęli, był Piotr Smoleński, podobnie jak on z rosyjskiej sekcji przedwojennego Biura Szyfrów, a także Jerzy Różycki z niemieckiej sekcji oraz towarzyszący im Francuz, kpt. François Lane [9].

W 1978 r. kryptolog Marian Rejewski, z referatu BS-4 niemieckiej sekcji przedwojennego Biura Szyfrów, został zapytany przez historyka Richarda Woytaka, czy znał kpt. (pośmiertnie awansowanego do stopnia majora) Jana Gralińskiego. Rejewski stwierdził, że nigdy nie rozmawiali [?] o swojej pracy kryptologicznej, ale dodał, że Graliński „był bardzo utalentowany”.

LITERATURA

- [1] WBH/CAWteczka nr 1769/89/1570, AP.
- [2] Wikipedia EN podaje datę urodzenia 8 stycznia,
https://en.wikipedia.org/wiki/Jan_Grali%C5%84ski
- [3] R. Czarnecka , *Organizacja Oddziału II Sztabu Generalnego WP*, s. 34.
- [4] Z. Siemaszko, Radiotelegrafia i radiowywiad (1939-1946), Polska fundacja kulturalna 2003, s. 21.
- [5] Z. J. Kapera, *The triumph of Zygal'ski's sheets: the Polish Enigma in the early 1940*, The Enigma Press, s. 34-35.
- [6] Instytut Piłsudskiego w Londynie: *Sprawozdanie z pracy ekipy pplk. dypl. Langer w czasie kampanii francuskiej, tj. 1 X 1939 r. do 24 VI 1940 r.* s. 4.
- [7] T. Dubicki, A. Suchcitz, *Oficerowie wywiadu WP i PSZ w latach 1939-1945*, Tom II. Jan Graliński ps. „Janosik”, nazwisko paszportowe Ralewski, s. 236.
- [8] Z.J. Kapera, *In the Shadow of Pont du Gard. The Polish Enigma in Vichy France*, Kraków-Mogilany 2011, s. 82-84; H. Navarre, *Le Service de Renseignements 1871-1944*, Paris 1978, s. 146.
- [9] Jean Medrala, *L'Enigma polonaise en Résistance à Uzès 1940-1942 Une aventure humaine prestigieuse et dramatique*, Konferencja z 12 IV 2008 r., s. 21.